

**CONSOLIDAREA REZILIENȚEI SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA:
ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE¹****CONSOLIDATION OF SOCIAL RESILIENCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA:
THEORETICAL-METHODOLOGICAL APPROACHES**

Victor MOCANU, doctor în sociologie, conferențiar cercetător,
 Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
 al Universității de Stat din Moldova,
 e-mail: atitudinemd@gmail.com,
 ORCID: 0000-0002-9967-9097

Summary

This study examines the dynamics of social resilience in Moldova amidst ongoing economic, political, and environmental challenges. Aiming to identify key factors that enhance individual and community resilience, the research explores how Moldovan citizens perceive and respond to socio-economic difficulties. Utilizing a mixed-methods approach, including focus groups and in-depth interviews, the study investigates the role of individual and community resources, educational attainment, health, civic engagement, and social networks in fostering resilience. The findings reveal significant variations in resilience levels across different social and regional groups and highlight the crucial impact of social capital and adaptive strategies in mitigating the effects of adversity. The research contributes to the development of policy recommendations for strengthening societal resilience and promoting sustainable and inclusive development in Moldova.

Keywords: social resilience, community strengthening, human capital, socio-economic challenges, adaptive strategies, social networks.

Actualmente, Republica Moldova se confruntă cu o serie de provocări sociale, economice și politice care au un impact semnificativ asupra vieții cetățenilor săi. Aceste provocări includ instabilitatea economică, tensiunile politice, migrația și schimbările climatice și sunt adesea interconectate, amplificându-și efectele în timp. În acest studiu, ne propunem să analizăm mai îndeaproape provocările date și să explorăm modul în care cetățenii moldoveni le percep și răspund la ele, având în vedere resursele de care dispun și contextul social în care trăiesc. Republica Moldova se află într-o situație delicată, caracterizată de fragilitate economică și incertitudini politice. Condițiile economice precare, marcate de sărăcie și șomaj, au generat tensiuni sociale și migrație masivă către alte țări în căutarea unor oportunități mai bune. În același timp, factorii politici, inclusiv conflictele interne și relațiile instabile cu vecinii din regiune, au contribuit la climatul de nesiguranță și lipsa de încredere în instituțiile guvernamentale. Aceste provocări sunt exacerbate de schimbările climatice, care afectează resursele naturale și potențialul agrar al țării.

În acest context, devine evident faptul că cetățenii din Republica Moldova se confruntă cu multiple provocări care le afectează calitatea vieții și capacitatea de a se adapta la schimbările din mediul lor. Întrebarea esențială care se ridică este cum reușesc acești cetățeni să facă față acestor provocări și să-și mențină reziliența în fața dificultăților. Echipa de cercetători s-a concentrat pe explorarea acestor dinamici și pe identificarea factorilor care contribuie la reziliența și adaptabilitatea locuitorilor țării. Respectiv, subiectul studiului nostru îl reprezintă modul în care cetățenii din Republica Moldova percep și răspund la provocările sociale, economice și politice, în timp ce obiectul studiului este contextul social și economic în care aceste dinamici se desfășoară. Ne interesează în special modul în care cetățenii își gestionează resursele și relațiile sociale pentru a face față provocărilor și a-și menține un nivel de trai acceptabil în ciuda dificultăților. Astfel a apărut necesitatea de a desfășura focus grupuri și interviuri individuale aprofundate la subiectul coeziunii sociale.

Echipa Centrului Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS al Universității de Stat din Moldova a realizat acest studiu calitativ, obiectivele căruia se referă la securitatea umană: protecția și asigurarea preparării eficiente a cetățenilor față de riscurile, amenințările și vulnerabilitățile de securitate, promovarea unei societăți

¹ Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice**, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

pașnice, favorabile incluziunii și consolidarea rezilienței societale prin valorificarea capitalului uman și care reprezintă una din activitățile planificate în cadrul subprogramului 01.05.01 – “Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice.

În Raportul de previziune strategică 2020, Comisia Europeană prezintă reziliența ca o nouă busolă pentru politicile UE. Reziliența este definită ca abilitatea nu numai de a rezista și de a face față provocărilor, ci și de a trece prin tranziții într-o manieră durabilă, echitabilă și democratică. Această narațiune are o perspectivă multidisciplinară și adoptă o abordare largă. Construirea unei societăți mai reziliente necesită consolidarea mecanismelor de absorbție a șocurilor și creșterea capacității de adaptare și transformare

La nivel local a fost elaborată Strategia națională de dezvoltare “Moldova Europeană 2030”, ca răspuns la necesitatea unei viziuni de dezvoltare pe termen mediu și lung pentru a consolida reziliența față de crizele viitoare și a crea baza pentru o dezvoltare durabilă și incluzivă a țării. Obiectivul strategic major al Strategiei naționale de dezvoltare “Moldova Europeană 2030” este centrat pe calitatea vieții și are drept obiectiv final îmbunătățirea nivelului de trai al oamenilor și consolidarea rezilienței demografice.

În perioada 2-12 aprilie 2024 cercetătorii științifici ai ICJPS al USM au desfășurat 9 focus grupuri și au realizat interviuri individuale, pe un eșantion de 79 respondenți, femei și bărbați adulți, cu statut socioprofesional divers, locuitori din mediul rural/urban, grupe de vârstă diverse, vorbitori de limbă română și rusă (origini etnice diverse).

În procesul elaborării metodologiei de cercetare am formulat următoarele ipoteze:

Ipoteza principală a acestei cercetări constă în faptul că există o relație pozitivă între resursele individuale și comunitare și nivelul de reziliență socială în Republica Moldova. Respectiv, indivizii și comunitățile care dispun de mai multe resurse, cum ar fi educația, rețelele sociale și accesul la servicii, vor avea o capacitate mai mare de a face față și de a se adapta la provocările sociale și economice.

Ipotezele noastre de lucru sunt următoarele:

1. Există diferențe semnificative în nivelul de reziliență socială între diferitele grupuri sociale și regionale din Republica Moldova. Factori precum apartenența etnică, statutul socioeconomic și accesul la resurse pot influența în mod diferit capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la provocările sociale și economice.
2. Cetățenii din Republica Moldova dezvoltă strategii de adaptare și reziliență pentru a face față provocărilor socioeconomice.
3. Resursele sociale și comunitare joacă un rol crucial în sprijinirea cetățenilor în fața dificultăților.
4. Educația și nivelul de sănătate influențează capacitatea cetățenilor de a face față provocărilor și de a-și menține bunăstarea.
5. Implicarea civică și participarea la viața comunității sunt asociate cu o mai mare reziliență și adaptabilitate la schimbare.

Prin investigarea acestor aspecte, studiul nostru își propune să ofere o înțelegere mai profundă a modului în care cetățenii din Republica Moldova navighează prin provocările sociale și economice. În plus, sperăm să contribuim la dezvoltarea de politici și programe care să sprijine cetățenii în gestionarea acestor dificultăți și să promoveze o dezvoltare mai sustenabilă și incluzivă în Republica Moldova.

În cercetarea sociologică contemporană, studiul rezilienței și capitalului uman în fața provocărilor sociale este un domeniu de interes sporit, atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare. Există o serie de cercetări și teorii care pot fi aplicate pentru a înțelege mai bine dinamica socială și capacitățile de adaptare ale cetățenilor. Unul dintre conceptele cheie în studiul rezilienței este teoria resurselor sociale, care subliniază importanța rețelelor sociale și comunitare în sprijinirea indivizilor în fața stresului și adversității. Lucrările lui Mark Granovetter despre “legăturile slabe” și “legăturile puternice” oferă o înțelegere a modului în care rețelele sociale diverse pot oferi resurse și sprijin în diferite contexte sociale și economice [8]. Pe de altă parte, teoria capitalului uman, dezvoltată de Gary Becker, susține că investițiile în educație, sănătate și competențe profesionale pot crește capacitățile individuale de a face față provocărilor și de a atinge un nivel mai ridicat de bunăstare [3]. În cadrul Republicii Moldova, această teorie ar putea fi aplicată pentru a înțelege modul în care nivelul de educație și starea de sănătate a cetățenilor influențează capacitatea lor de adaptare la schimbările sociale și economice. Studiile longitudinale despre reziliență, cum ar fi lucrările lui Emmy Werner despre copiii din Kauai și cercetările despre supraviețuirea și recuperarea în urma dezastrelor naturale, oferă perspective importante despre modul în care indivizii pot depăși adversitățile și își pot reconstrui viețile în urma unor evenimente traumatice [16]. Mai mult, abordările critice și contextuale ale rezilienței, cum ar fi lucrările lui Michael Ungar despre reziliența în context, evidențiază importanța luării în considerare a factorilor culturali, sociali și structurali în analiza capacităților de adaptare ale indivizilor și comunităților. Totuși, dacă ne referim la cercetarea sociologică asupra rezilienței și capitalului uman în Republica Moldova, este important să recunoaștem că aceasta rămâne în mare parte nerezolvată și necesită mai multe studii empirice și teoretice

pentru a înțelege în profunzime dinamica socială și capacitățile de adaptare ale cetățenilor. Prin urmare, această cercetare își propune să contribuie la umplerea acestui gol de cunoaștere prin explorarea experiențelor, percepțiilor și resurselor cetățenilor moldoveni în fața provocărilor sociale și economice contemporane.

În sociologia contemporană, metodologiile calitative de cercetare au devenit indispensabile pentru a înțelege în profunzime complexitatea dinamicii sociale. Aceste metode oferă oportunități unice de a explora și de a interpreta experiențele individuale și colective ale oamenilor în diferite contexte sociale și culturale. Prin intermediul interviurilor, observațiilor și analizei textuale, cercetătorii pot săpa adânc în subiectele de studiu și să surprindă nuanțele și diversitatea perspectivelor umane. Luând în considerare această abordare, o serie de autori de marcă precum Creswell, Denzin și Charmaz au contribuit la dezvoltarea și rafinarea metodelor calitative de cercetare în sociologie. De exemplu, Charmaz a pus accent pe construirea teoriei încorporate în datele calitative, argumentând că această metodă poate genera perspective teoretice noi și profunde despre fenomenele sociale [5]. La fel de important este și contribuția lui Creswell, care a descris cinci abordări diferite în cercetarea calitativă, oferind cercetătorilor opțiuni variate și flexibile pentru a aborda subiectele lor de studiu [6].

În paralel cu dezvoltarea metodelor calitative, conceptul de reziliență socială a devenit din ce în ce mai important în sociologie. Reziliența socială se referă la capacitatea indivizilor și a comunităților de a se adapta și de a face față adversităților sociale și economice. Masten și Narayan explorează diferitele căi de risc și reziliență în dezvoltarea copiilor în contextul dezastrelor și conflictelor, evidențiind importanța factorilor de protecție în susținerea adaptării pozitive [12]. Într-un alt studiu, Ungar analizează reziliența în diferite contexte culturale, subliniind modul în care resursele și strategiile de adaptare variază în funcție de mediul social și cultural [14]. Autorii Luthar, Cicchetti și Becker au examinat constructul de reziliență și au identificat factorii care contribuie la capacitatea indivizilor de a face față stresului și traumei, subliniind importanța relațiilor de suport și a resurselor interne și externe [10]. Aceste exemple ilustrează modul în care metodele calitative de cercetare și conceptul de reziliență socială pot fi integrate pentru a înțelege mai bine dinamica socială și adaptarea umană în fața provocărilor și adversităților. Prin explorarea perspectivelor individuale și a resurselor sociale și personale, metodele de cercetare sociologice ne oferă instrumentele necesare pentru a naviga prin lumea complexă în care trăim și pentru a găsi soluții la problemele sociale contemporane. În acest context, este important să abordăm cercetarea sociologică într-un mod holistic și interdisciplinar. Prin integrarea diferitelor perspective teoretice și metodologice, putem obține o înțelegere mai cuprinzătoare a dinamicii sociale și a factorilor care influențează reziliența și solidaritatea comunitară în Republica Moldova.

Situația actuală din Republica Moldova reflectă o serie de provocări care pot afecta reziliența socială a populației. Dezechilibrele economice, ratele ridicate de șomaj și sărăcie, precum și instabilitatea politică și socială, pot exercita presiuni asupra indivizilor și comunităților, punându-le la încercare capacitatea de a se adapta și de a-și menține bunăstarea și reziliența socială. Reziliența socială este un concept complex și dinamic, care implică capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la schimbările și adversitățile sociale. În Republica Moldova, această reziliență poate fi pusă la încercare de o serie de factori, inclusiv instabilitatea economică și politică, sărăcia, migrația și schimbările climatice. Pentru a aborda aceste probleme și pentru a promova reziliența socială în Republica Moldova, cercetarea sociologică poate juca un rol crucial. Prin intermediul diferitelor metode de cercetare, cum ar fi anchetele, interviurile și observațiile, putem să cercetăm dinamica rezilienței sociale și să identificăm strategii și intervenții eficiente pentru consolidarea acesteia. Deci, investigarea rezilienței sociale în Republica Moldova este esențială pentru a înțelege și pentru a aborda provocările sociale și economice cu care se confruntă populația. Prin colaborarea între cercetători, practicieni și decidenți politici, putem dezvolta politici și programe care să sprijine și să promoveze reziliența individuală și comunitară și să contribuie la construirea unei societăți mai stabile și mai rezistente în fața schimbărilor și adversităților sociale.

Scopul acestei cercetări este de a investiga dinamica rezilienței sociale în Republica Moldova și de a identifica factorii cheie care influențează capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la schimbările și adversitățile sociale. Prin înțelegerea mai profundă a acestor dinamici, cercetarea își propune să ofere contribuții semnificative la dezvoltarea de politici și programe sociale care să sprijine și să promoveze reziliența individuală și comunitară în țară.

Obiectivele cercetării sunt:

- De a analiza nivelul actual al rezilienței sociale în Republica Moldova, cu accent pe capacitățile de adaptare ale indivizilor și ale comunităților în fața provocărilor sociale și economice;
- De a identifica factorii de risc și de protecție care influențează reziliența socială în diferite contexte și grupuri sociale din Republica Moldova.
- De a evalua impactul diverselor provocări sociale și economice, cum ar fi sărăcia, migrația și schimbările climatice, asupra rezilienței sociale în Republica Moldova.

- De a explora strategiile și resursele individuale și comunitare care contribuie la consolidarea rezilienței sociale în Republica Moldova.
- De a dezvolta recomandări și direcții de acțiune pentru politicile publice și programele sociale care să sprijine și să promoveze reziliența individuală și comunitară în Republica Moldova.

Problema de cercetare a acestui studiu este de a înțelege mai bine dinamica rezilienței sociale în Republica Moldova și de a identifica factorii cheie care influențează capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la provocările sociale și economice. Această problemă de cercetare este esențială pentru a dezvolta politicile și programele sociale adecvate pentru promovarea unei societăți mai stabile și mai rezistente în fața schimbărilor și adversităților sociale.

În viziunea autorilor Jacobs S. și Visser W. reziliența poate fi înțeleasă ca o abilitate și capacitate “a unui element de a reveni la o stare stabilă după perturbare” [9]. Ea poate fi văzută ca o funcție a unor sisteme complexe și o putem întâlni la mai multe nivele: în ecosisteme, în societate, comunități, organizații și persoane.

În viziunea autorului Martini B., reziliența se referă la capacitatea unui sistem de a face față unui șoc [11]. Ea poate fi interpretată folosind trei abordări diferite:

- Inginerie, capacitatea unui sistem de a reveni la starea sa de echilibru după șoc;
- Ecologie, scara de șoc pe care un sistem este capabil să absoarbă înainte de a trece într-o stare diferită;
- Adaptativitate, abilitatea sistemului de a-și reorganiza forma sau funcțiile.

Reziliența este un concept cheie pentru dezvoltarea de politici și programe. Ea este văzută ca un cadru de conceptualizare a capacităților sistemelor sociale vulnerabile de a face față și de a se adapta pozitiv la stresul ce există în mediul natural, social, politic etc [1].

Într-un studiu realizat în 2020 de către Assarkhaniki Z., Rajabifard A. și Sabri S. autorii au realizat o cercetare sistematică a literaturii ce are ca subiect reziliența. Ei au analizat 1744 de publicații din baza de date Scopus și 1604 de publicații din Web of Sciences, apărute după 1970. Ca rezultat au fost extrase 21 de dimensiuni și indicatori de măsurare ale rezilienței. În rezultatul analizei au fost conceptualizate 5 dimensiuni cheie: socială, economică, instituțională, infrastructurală și de mediu. Dimensiunea socială este legată de populație (populație și demografie), oameni (educație, sănătate și situație financiară) și comunități (caracteristici colective, cum ar fi angajamentul și protecția socială). Dimensiunea economică se referă la statutul financiar al societății în termeni de două niveluri: oamenii (angajare, venituri etc.) și guvern (activitatea afacerilor, diversitatea și capacitatea economică). Dimensiunea instituțională ilustrează funcționalitatea guvernului în pregătirea, răspunsul și recuperarea în urma oricăror șocuri și schimbări adverse. Dimensiunea infrastructurală evaluează disponibilitatea diferitelor tipuri de infrastructură în perioade de șoc. În cele din urmă, dimensiunea de mediu monitorizează mediul/serviciile umane și impactul ca factor de reziliență a comunității [2].

Contextul de măsurare a rezilienței poate atinge următoarele aspecte: temporal (înainte de evenimentul perturbator, în timpul evenimentului, după eveniment); spațial (la nivel de stat, la nivel regional, la nivel de comunitate și la nivel de individ). Iar evenimentul perturbator, la rândul său poate fi de diverse categorii, în funcție de timp, durată și intensitate: un stres viitor, un stres persistent, un eveniment extrem etc.

Teoria privind capitalul uman presupune că indivizii care posedă mai mult cunoștințe, abilități și alte competențe obțin rezultate mai bune decât cei cu mai puține cunoștințe, abilități și competențe [15].

În literatura de specialitate nu există o clasificare clară a capitalului uman, a dimensiunilor ce intră în componența lui. Cercetătorii Anuradha J.M.P.N., Fujimura M. și Inaoka T. fac referire la două abordări ce există în studiile privind capitalul uman: unii autori menționează educația, abilitățile și experiența; alții consideră că sănătatea și munca sunt elementele centrale [1]. În cercetarea realizată de Anuradha J.M.P.N., Fujimura M. și Inaoka T. despre rolul capitalului social și uman în reziliența gospodăriilor casnice autorii menționează 5 tipuri de capital care sunt considerați factori majori ce determină o bună reziliență în contexte de perturbare. Aceștia sunt capitalul natural, social, uman, financiar și fizic. Însă, capitalul social și uman aduc un aport mai semnificativ.

Dacă vorbim de o perspectivă economică, în viziunea Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), capitalul uman se referă la “cunoștințele, aptitudinile, competențele și atributele pe care le dețin indivizii ce facilitează crearea bunăstării personale, sociale și economice” [7].

Dacă vorbim de capital uman în context organizațional, în viziunea autorilor Bozbura F. Tunç, Beskese A. și Kahraman C. acesta poate fi considerat ca cea mai importantă dimensiune a capitalului intelectual, celelalte două fiind capitalul organizațional și cel relațional. Capitalul uman ar consta din cunoștințe la nivel individual, competență, abilități de leadership, capacități de a merge la risc și de a rezolva probleme, educație, experiență. Autorii menționați dezvoltă o listă de 20 de indicatori ce pot fi folosiți în măsurarea capitalului uman. Iar atributele centrale ale conceptului sunt talentul, integrarea strategică, relevanța culturală, managementul cunoștințelor, leadership [4].

Tot în aspect organizațional, cercetătorii Mubarik M.S., Chandran V.G.R. și Devadason E.S. încercând să dezvolte un model de măsurare a indicelui capitalului uman (Human Capital Index - HCI) au analizat mai multe dimensiuni și subdimensiuni ale conceptului. În urma analizei efectuate ei au ajuns la concluzia că dimensiunile centrale ale acestuia sunt: educația, experiența, nivelul de training, abilități personale, abilități legate de muncă (apținutudini), atitudine, stabilitate, sănătatea, conformitatea [13].

Mai jos este prezentat pe scurt contextul de măsurare a rezilienței:

Tabelul 1. Contextul de măsurare al rezilienței

Contextul de măsurare al rezilienței			
Reziliență la ce?	Scale temporale	Scală spațială	
Orice stres viitor	Înainte de eveniment	Scală Regională/Națională	Scală locală
Stres persistent	În timpul evenimentului	Stat	Comunitate
Eveniment extrem	După eveniment	Regiune	Oraș

Sursa: Elaborat de grupul de cercetători CSPS.

Printre aspectele regăsite în Obiectivele de dezvoltare durabilă din Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană-2030” se află și necesitățile de securitate ale cetățenilor. Aceasta urmărește printre altele și edificarea unei societăți pașnice și sigure, sporirea calității vieții și bunăstării.

În urma analizei detaliate a datelor din cercetarea noastră calitativă am stabilit o panoramă complexă a percepțiilor, valorilor și aspirațiilor sociale. Aceasta ne-a permis să elaborăm un set de concluzii, care subliniază interconexiunile și interdependențele dintre diferitele aspecte ale vieții sociale și perspectivele asupra viitorului. Deci:

- Reziliența socială este profund influențată de contextul local și de condițiile sociale, economice și politice specifice fiecărei comunități.
- Reziliența socială este susținută de resursele comunitare, de solidaritatea și angajamentul civic, dar este și afectată de factori precum corupția, migrația și lipsa de încredere în instituțiile publice.
- Perspectiva asupra viitorului este modelată de experiențele trecute, de condițiile sociale actuale și de speranțele și temerile legate de evoluțiile viitoare.
- Se evidențiază aspirația către o societate mai echitabilă, mai prosperă și mai democratică, dar și îngrijorarea cu privire la stagnare și lipsa de progres.
- Există o puternică dorință de schimbare și de îmbunătățire a condițiilor de viață în comunități, reflectată în apelurile la o guvernare mai transparentă, mai orientată către nevoile cetățenilor și mai responsabilă față de valorile democratice și europene.
- Cercetarea calitativă subliniază importanța implicării sociale și a activismului civic în vederea promovării schimbării și a prosperării sociale.
- Analiza calitativă relevă o diversitate și o complexitate a percepțiilor, valorilor și experiențelor sociale în diferitele comunități, subliniind faptul că nu există o singură voce sau o perspectivă dominantă.
- Înțelegerea acestei diversități și complexități este esențială pentru elaborarea și implementarea politicilor și inițiativelor sociale care să răspundă în mod adecvat nevoilor și aspirațiilor variate ale populației.
- Materialele evidențiază provocările precum migrația, corupția și lipsa de acces la servicii de calitate, dar și oportunitățile și resursele existente pentru dezvoltare socială, inclusiv resursele culturale și spirituale, solidaritatea comunitară și angajamentul civic.
- Dezvoltarea socială durabilă și progresul sunt posibile prin identificarea și valorificarea acestor oportunități și resurse, și prin abordarea eficientă a provocărilor sociale.

În continuare, vom stabili cum au funcționat ipotezele cercetării:

Ipoteza principală, care se referă la relația pozitivă între resursele individuale și comunitare și nivelul de reziliență socială a fost confirmată în mare măsură. Datele calitative indică faptul că indivizii și comunitățile care dispun de resurse esențiale, cum ar fi educația, rețelele sociale puternice și accesul la servicii de calitate, demonstrează o capacitate mai mare de a face față provocărilor sociale și economice. De exemplu, răspunsurile din satul Hârbovăț și orașul Cahul evidențiază importanța infrastructurii și a implicării comunitare în creșterea rezilienței sociale. Educația și accesul la informații au fost menționate ca factori cheie în dezvoltarea unei perspective optimiste și proactive în fața dificultăților.

Ipoteza a doua, privind diferențe semnificative în nivelul de reziliență socială între grupurile sociale și regionale a fost confirmată prin variația semnificativă a răspunsurilor din diferite regiuni și grupuri sociale.

Factori precum apartenența etnică, statutul socioeconomic și accesul inegal la resurse influențează capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față provocărilor. De exemplu, locuitorii din satul Gaidar, r. Ceadâr-Lunga au evidențiat nevoia de menținere a autonomiei și a culturii locale, indicând specificități regionale care afectează nivelul de reziliență. În același timp, diferențele în percepția viitorului dintre respondenții din orașul Ialoveni și cei din satul Onițcani, r. Criuleni reflectă variațiile socioeconomice și accesul la resurse.

Ipoteza a treia, cu referire la strategiile de adaptare și reziliență dezvoltate de cetățenii Republicii Moldova la fel a fost confirmată. Respondenții au descris diverse strategii de adaptare, de la mobilizarea resurselor locale la implicarea în rețele sociale și comunitare. De exemplu, perseverența și ingeniozitatea menționate în satul Butuceni, r. Orhei și satul Onițcani, r. Criuleni arată cum moldovenii reușesc să navigheze prin dificultăți prin adaptarea la condițiile locale și internaționale.

Ipoteza a patra, privind rolul crucial al resurselor sociale și comunitare a fost de asemenea confirmată. Datele calitative au subliniat importanța rețelelor sociale, a sprijinului comunitar și a coeziunii sociale în reziliența cetățenilor. De exemplu, răspunsurile din satul Hârbovăț și orașul Cahul au evidențiat rolul fundamental al comunității în asigurarea unui mediu de sprijin și de colaborare, care contribuie la o mai bună capacitate de adaptare la schimbări și provocări.

Ipoteza a cincea, ce ține de influența educației și nivelului de sănătate asupra capacității de reziliență a fost confirmată. Educația și sănătatea au fost recunoscute ca factori determinanți ai bunăstării și ai capacității de a face față provocărilor. Respondenții au indicat că accesul la o educație de calitate și la servicii medicale eficiente sunt esențiale pentru dezvoltarea personală și comunitară. De exemplu, în satul Onițcani, r. Criuleni și orașul Ialoveni, educația și sănătatea sunt văzute ca piloni fundamentali ai unei societăți reziliente.

Ipoteza a șasea, privind implicarea civică și participarea la viața comunității de asemenea a fost confirmată. Implicarea civică și participarea activă în comunitate au fost asociate cu o reziliență mai mare și o adaptabilitate sporită la schimbare. Respondenții din toate regiunile au evidențiat importanța participării comunitare și a implicării în activități civice ca modalități de a consolida coeziunea socială și de a stimula dezvoltarea locală. De exemplu, locuitorii din satul Hârbovăț, r. Anenii Noi și din orașul Cahul au subliniat necesitatea implicării civice pentru a asigura un viitor mai bun și mai stabil.

Deci, ipotezele cercetării au fost confirmate, demonstrând complexitatea și interdependența factorilor care contribuie la reziliența socială în Republica Moldova. Cercetarea calitativă a evidențiat diversitatea experiențelor și perspectivelor regionale și naționale, subliniind necesitatea unor strategii integrate și adaptate pentru a sprijini dezvoltarea rezilienței sociale la nivel național.

Reieșind din concluziile studiului, au fost elaborate și recomandări concrete pentru instituțiile statului la nivel central și local din Republica Moldova, care pot fi adaptate în funcție de domeniile lor de competență și rolurile pe care le au în societate. Iată câteva sugestii pentru instituțiile statului:

1. Guvernul și Parlamentul trebuie să elaboreze și să implementeze politici publice coerente și eficiente care să promoveze dezvoltarea socială și economică echitabilă în întreaga țară. Este necesară creșterea transparenței și responsabilității în administrarea resurselor publice, inclusiv prin consolidarea mecanismelor de monitorizare și raportare.

2. Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Justiției sunt responsabile de intensificarea eforturilor de combatere a corupției și asigurarea integrității în instituțiile publice, prin investigarea și sancționarea cazurilor de abuz și corupție. Aceste instituții trebuie să vină în sprijinirea și promovarea accesului la justiție și respectării drepturilor omului, cu accent pe protejarea victimelor violenței și discriminării.

3. Ministerul Educației și Cercetării și Ministerul Culturii trebuie să contribuie mai mult la modernizarea sistemului educațional și promovarea unei educații de calitate, inclusiv prin dezvoltarea competențelor civice, antreprenoriale și interculturale. De asemenea, este necesară susținerea și promovarea diversității culturale și lingvistice, în vederea consolidării identității naționale și respectării drepturilor minorităților.

4. Autoritățile locale trebuie să eficientizeze procesele de implementare a strategiilor de dezvoltare locală durabilă, în consultare cu comunitățile locale și în parteneriat cu sectorul privat și organizațiile neguvernamentale. Aceasta va duce la încurajarea participării active a cetățenilor în procesele decizionale la nivel local și la promovarea transparenței în administrarea resurselor publice locale.

5. Ministerul Sănătății și Ministerul Muncii și Protecției Sociale au sarcina comună de a îmbunătăți accesul la servicii de sănătate de calitate și promovarea unei asistențe sociale eficiente și echitabile pentru toți cetățenii, cu accent pe grupurile vulnerabile. Este necesară susținerea și promovarea politicilor și programelor de prevenire a sărăciei și excluziunii sociale, în vederea creșterii nivelului de trai și reducerea disparităților sociale.

6. Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale trebuie să efectueze niște eforturi considerabile pentru a îmbunătăți starea infrastructurii sociale și economice, în special în zonele rurale, pentru stimularea dezvoltării regionale echilibrate. Prin susținerea investițiilor în infrastructură și proiecte de dezvoltare locală durabilă, se vor crea noi locuri de muncă și se va stimula creșterea economică în regiuni.

De asemenea, ne propunem să înaintăm un set de recomandări generale care vor contribui la sporirea rezilienței societale la nivel de țară:

1. Sunt necesare eforturile de consolidare a participării civice: încurajarea și facilitarea participării active a cetățenilor în procesele decizionale la nivel local și național; creșterea transparenței și responsabilității în guvernare prin promovarea unor mecanisme de consultare publică și de monitorizare a acțiunilor autorităților.

2. Trebuie de identificat și de aplicat metode de susținere a resurselor comunitare: dezvoltarea și promovarea inițiativelor care să consolideze solidaritatea și coeziunea socială în comunități; încurajarea formării și consolidării rețelelor comunitare pentru schimbul de resurse și sprijin reciproc.

3. Societatea civilă și mediul academic trebuie să disemineze în rândul cetățenilor și al instituțiilor statului valori precum combaterea corupției și promovarea integrității: implementarea unor politici și măsuri eficiente pentru combaterea corupției și promovarea integrității în instituții; creșterea transparenței și accesului la informație în administrarea resurselor publice.

4. Puterea centrală trebuie să sprijine inițiativele locale de dezvoltare. Susținerea și promovarea proiectelor și inițiativelor locale vor stimula dezvoltarea economică, socială și culturală a comunităților. Încurajarea parteneriatelor între autoritățile locale, sectorul privat și organizațiile neguvernamentale vor duce la o implementare eficientă a proiectelor de dezvoltare locală.

5. Statul trebuie să contribuie mai intens la procesele de educație, formare continuă și cercetare. Sunt necesare investiții în educație și formare continuă cu accent pe dezvoltarea competențelor civice, antreprenoriale și dezvoltarea calităților de lideri. Promovarea unei culturi a învățării și a inovării în comunități, cu accent pe schimbul de cunoștințe și bune practici vor contribui la dezvoltarea durabilă a regiunilor.

6. Instituțiile statului și societate civilă au un rol primordial în promovarea dialogului intercomunitar, fapt ce va contribui la promovarea înțelegerii reciproce și soluționarea pașnică a divergențelor, la crearea și consolidarea platformelor de dialog și colaborare interetnice, interculturale și interreligioase.

7. Statul trebuie să-și continue eforturile pentru integrarea Republicii Moldova în structurile europene, cu accent pe respectarea valorilor democratice, drepturilor omului și statului de drept. Promovarea cooperării și schimbului de bune practici cu statele membre ale Uniunii Europene vor duce la îmbunătățirea guvernării și implementarea cu succes a reformelor.

Implementarea recomandărilor menționate va contribui semnificativ la susținerea procesului de dezvoltare socială și consolidarea rezilienței sociale în Republica Moldova, în special dacă valorificarea resurselor și potențialului comunităților vor fi efectuate printr-o abordare comprehensivă, ceea ce va contribui la construirea unei societăți mai echitabile, prospere și reziliente.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Anuradha, J.M.P.N., Fujimura, M., Inaoka, T. et al. Role of Social and Human Capital in Household Resilience: Empirical Evidence from an Agricultural Village Community with Exposure to Significant Environmental Stresses in Sri Lanka. In: *Glob Soc Welf*, nr. 8, pp. 81–92 (2021).
<https://doi.org/10.1007/s40609-018-00137-w>
2. Assarkhaniki Z., Rajabifard A., Sabri S. The conceptualisation of resilience dimensions and comprehensive quantification of the associated indicators: A systematic approach, In: *International Journal of Disaster Risk Reduction*, Volume 51, 2020, ISSN 2212-4209, <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101840>.
3. Becker G. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education (3rd ed.). University of Chicago Press. 1993. ISBN: 9780226041209
4. Bozbura F. Tunç, Beskese A., Kahraman C. Prioritization of human capital measurement indicators using fuzzy AHP, *Expert Systems with Applications*, Volume 32, Issue 4, 2007, pp. 1100-1112, ISSN 0957-4174, <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2006.02.006>.
5. Charmaz, K. *Constructing Grounded Theory*. Sage Publications. 2014. ISBN: 9781452217455.
6. Creswell, J. *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Sage Publications. 2013. ISBN: 9781412995306.
7. Friderichs T., Correa F.M. Measuring human capital in South Africa across socioeconomic subgroups using a latent-variable approach. In: *Soc. Indic. Res.*, nr. 164, 2022, pp. 1161-1185.
<https://doi.org/10.1007/s11205-022-02973-y>
8. Granovetter M. "The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited". *Sociological Theory*, 1(1), 201-233. 1983. DOI: 10.2307/202051
9. Jacobs S., Visser W. Multi-level Resilience: A Human Capital Perspective, AMS Sustainable Transformation Paper Series, No.4, 2019. Antwerp Management School.

10. Luthar S., Cicchetti D., Becker B. "The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work". *Child Development*, 71(3), 543-562. 2000. DOI: 10.1111/1467-8624.00164.
11. Martini B. Resilience, Resistance And Recoverability, Regional Economic Structure And Human Capital In Italy. Are They Related?, In: *Applied Econometrics and International Development*, Euro-American Association of Economic Development, vol. 20(1), 2020, pp. 47-62.
12. Masten, A., Narayan A. "Child Development in the Context of Disaster, War, and Terrorism: Pathways of Risk and Resilience". *Annual Review of Psychology*, 63, 227-257. 2012. DOI: 10.1146/annurev-psych-120710-100356.
13. Mubarik M.S., Chandran V.G.R., Devadason E.S. Measuring Human Capital in Small and Medium Manufacturing Enterprises: What Matters?. In: *Soc. Indic. Res.*, nr. 137, 2018, pp. 605-623.
<https://doi.org/10.1007/s11205-017-1601-9>
14. Ungar M. "Resilience Across Cultures". *British Journal of Social Work*, 38(2), 218-235. 2008. DOI: 10.1093/bjsw/bcl343
15. Vадnjal M., Vадnjal J., Bernik Dermol A. Proposal of a new research construct in female entrepreneurship, In: *International Journal of Value Chain Management*, 11(4):311, January 2020, DOI: 10.1504/IJVCМ.2020.111076
16. Werner E. "Resilience in Development". *Current Directions in Psychological Science*, 4(3), 81-85. 1995
DOI: 10.1111/1467-8721.ep11512261